

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 6 maj 1924 kl. 3 e. m.

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl Maj:t i fråga om införande av obligatorisk bostadsinspektion för hela riket.

Uti en inom andra kammaren avgiven och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 321, har herr *Sjölander m. fl.* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsamt utredning angående möjligheterna av att för hela riket införa bostadsinspektion såsom obligatorisk institution samt för riksdagen framlägga förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Motionen.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har jämlikt 47 § riksdagsordningen begärt och erhållit medicinalstyrelsens yttrande över motionen. Yttranden hava dessutom inkommit från styrelsen för svenska landskommunernas förbund och från styrelsen för svenska landstingsförbundet. Samtliga dessa yttranden återfinnas såsom bilagor till utskottets utlåtande.

*Yttranden
över motionen.*

Vid 1919 års riksdag begärdes i motion (I : 165) utredning »om på vad sätt en rationell bostadsinspektion i förening med konsulentverksamhet i bostadsfrågan må kunna anordnas på landsbygden». Motionen avlogs av första kammaren på hemställan av vederbörande utskott med hänsyn till bl. a., att det av riksdagen nyss förut gillade förslaget till hälsovårdsstadga i viss mån tillgodosåg det behov, som motionären ville fylla.

*Föregående
riksdagar.*

Vid 1921 års riksdag väcktes en motion (II : 240) med samma yrkande som den nu förevarande motionens. Andra kammarens andra tillfälliga utskott, till vilket motionen hänvisades, ansåg det vara starka skäl att avvakta verkningarna av 1919 års hälsovårdsstadga och det arbete, som kunde väntas bli utfört av andra på detta område verksamma krafter, och hemställde därför, att motionen icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd. Denna hemställan bifölls av andra kammaren.

Otvivelaktigt föreligga i vårt land alltfört missförhållanden i bostadshygieniskt avseende av ganska allvarlig art. Det torde dock ej kunna bestridas, att på grund av stigande upplysning och ansvars känsla en förbättring småningom inträtt under de sista årtiondena, vilken förbättring dock i ej

Utskottet.

Bihang till riksdagens protokoll 1924. 13 saml. 2 avd. 4 häft. (Nr 5)

oväsentlig mån hämmats genom kristidens försämrade ekonomi. Frågan om hygieniska bostäder är nämligen till stor del en kostnadsfråga och en nybyggnadsfråga, varför man med ljusare ekonomiska förhållanden har anledning att förvänta en förbättring av den allmänna bostadshygienen. Missförhållandena grunda sig dock mångenstädes icke uteslutande på bristande ekonomisk förmåga utan bottna ofta nog i gammal folksed och okunnighet med därav alstrad liknöjdhet för hygienens krav. En bättre folkupplysning i hygieniskt avseende är sålunda också en förutsättning för bättre bostadshygien, något som beaktades i den ovannämnda vid 1919 års riksdag väckta motionen.

Motionärerna taga särskilt sikte på landsbygdens och lantarbetarnas bostadsförhållanden samt vilja införa en för hela riket (ej såsom nu blott för städer och därmed jämförliga samhällen) obligatorisk bostadsinspektion, varvid de tyckas åsyfta en statlig sådan. Mot hälsovårdsnämnderna på landet (i regel kommunalnämnderna), som även enligt den fr. o. m. 1920 gällande hälsovårdsstadgan handhava tillsynen över befolkningens bostäder, hysa motionärerna stort misstroende beträffande deras förmåga härutinnan.

Utskottet anser emellertid i likhet med medicinalstyrelsen och styrelserna för ovannämnda bägge förbund, att tillsynen över bostäderna fortfarande bör åligga hälsovårdsnämnderna, d. v. s. vara en kommunal och således en befolkningens egen angelägenhet. Ingripande i enskildas bostadsförhållanden är en grannliga angelägenhet och måste ske med stor varsamhet, särskilt då det gäller ålägganden av ekonomisk art. Härtill torde den med ortens förhållanden och befolkningens vanor och åskådning förtrogna nämnden vara mest ägnad. Givetvis måste varsamhet iakttagas även beträffande åtgärder, som medföra ökade utgifter för det allmänna, ehuru man icke får vara blind för det förhållandet, att ökade utgifter för bostadsvården småningom kunna väntas bli kompenserade av minskade utgifter för sjukvården.

Utskottet förbiser ingalunda, att det för hälsovårdsnämnderna i många landskommuner möter svårighet att inom sig själva finna lämpliga organ för den upplysande, rådgivande och inspekterande verksamhet, som bör åligga dem på nu ifrågavarande område. Men förutom det understöd, som de äga att åtnjuta av provinsialläkare och förste provinsialläkare samt olika myndigheter i enlighet med för vederbörande gällande instruktioner och författningar, torde sakkunniga biträden även vara att påräkna i den mån distriktssköterske- och dispensärväsendet utvecklar sig på landsbygden. Det åligger nämligen sköterskorna inom dessa organisationer att vid sidan av sin rent sjukvårdande verksamhet även utöva en upplysande och rådgivande tillsyn av särskilt mindre bemedlades bostäder. Distriktssköterskevården är f. n. genomförd i 16 län och under utredning i ytterligare ett; dispensärvården är genomförd i alla län utom tre. Utskottet vill också erinra om, att vissa landsting funnit lämpligt att anordna en för hela lands-

lingsområdet avsedd bostadsinspektion med i huvudsak upplysande och rådgivande karaktär, ett förfarande som säkerligen flerstädes kommer att vinna efterföljd.

Därtill har ju enligt 39 § i hälsovårdsstadgan hälsovårdsnämnd på landsbygden befogenhet att antaga en eller flera tillsyningsmän, där den prövar detta vara av behovet påkallat och medel därtill äro anslagna.

Dessutom vill utskottet påpeka, att hälsovårdsstadgan bereder möjlighet även på landsbygden att anföra klagomål över en bostad, varjämte stadgan nämner vissa minimifordringar, huru ett rum skall vara beskaffat. Vederbörande har även besvärsmätt till länsstyrelsen och högre instans. Hälsovårdsstadgan medgiver också rätt för hälsovårdsmyndigheten i kommunen att besluta särskilda föreskrifter utöver vad stadgan innehåller.

Utskottet anser sig slutligen böra framhålla, att hälsovårdsstadgan av år 1919 ännu varit gällande under endast en relativt kort tid och att det här gäller förhållanden, där utvecklingen av naturliga skäl måste gå jämförelsevis långsamt. I överensstämmelse härmed anser utskottet, att ytterligare erfarenhet om verkningarna av stadgan bör avvaktas och att motionärernas hemställan, så vitt den rör obligatorisk inspektion, f. n. icke kan förordas.

På grund av vad som sålunda anförts får utskottet hemställa,

att herr Sjölanders m. fl. motion, nr 321, icke måtte föranleda någon andra kammarens åtgärd.

Stockholm den 6 maj 1924.

På utskottets vägnar

AXEL EURÉN.

Närvarande: herrar *Eurén*, *Andersson* i Katrineholm, *Bergström*, *Brännberg*, *Wikström*, *Corneliusson*, fru *Thüring*, *Johansson* i Bro, *Olsson* i Labbemåla och *Holmberg*.

Bilaga 1.

Till riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.

Genom beslut den 7 innevarande mars har Kungl. Maj:t anbefallt medicinalstyrelsen att avgiva och till riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott överlämna yttrande i anledning av en inom kammaren väckt motion nr 321 om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om införande av obligatorisk bostadsinspektion för hela riket.

Till åttlydnad härav får medicinalstyrelsen anföra följande.

Det är otvivelaktigt, att många underhålliga bostäder finnas även i vårt land. Dels äro bostäderna i sig själva dåliga, dels kunna även goda bostäder fort nog förstöras genom vårdslöshet från de inneboendes sida. Bestämmelserna i 8 och 43 §§ hälsovårdsstadgan av den 19 juni 1919 taga sikte på båda dessa omständigheter. Då hälsovårdsstadgan antogs, infördes för städer (köpingar och municipalsamhällen) skyldighet att anordna bostadsinspektion. Vad landsbygden beträffar, stannade man vid utfärdande av vissa föreskrifter rörande bostädernas anordnande, underhåll och skötsel, föreskrifter som, om de iakttagas, helt visst skola visa sig vara till stort gagn. Någon egentlig bostadsinspektion ålades sålunda icke landsbygden och detta av lätt insedda skäl.

Det var först genom nyssnämnda stadga bostadsinspektion ålades städerna, som ju lättare än landsbygden kunna åstadkomma sådan inspektion. Den erfarenhet, som efter hälsovårdsstadgans ikraftträdande kommer att vinnas från bostadsinspektionen i städerna, blir av stort värde för ett bedömande av, huru denna fråga bäst bör lösas å landsbygden.

Arbetet på införande av bostadsinspektion även å landsbygden har emellertid redan börjat. I Västernorrlands län har sålunda landstinget sedan några år tillbaka anställt en bostadsinspektör, som även utövar sin verksamhet å landsbygden. Hans årsberättelse för år 1922 bifogas i bilaga 1. I Malmöhus län utövas bostadsinspektion av en av landstinget avlönad bostadsinspektris under förste provinsialläkarens ledning. Hennes verksamhet under år 1922 framgår av bilaga 2. Även i Blekinge län finnes av landstinget avlönad bostadsinspektris, som arbetar under förste provinsialläkarens ledning. Stockholms läns landsting har beslutat utredning i frågan om anordnande av bostadsinspektion å landsbygden. Det torde kunna antagas, att inom närmaste åren även andra landsting skola upplaga frågan till prövning.

När distriktssköterskeinstitutionen hunnit förverkligas, komma helt visst distriktssköterskorna att bliva goda medarbetare för ernående av en bättre bostadsvård. Det åligger nämligen dessa sköterskor att utöva en upplysande och rådgivande verksamhet i avseende å denna vård.

Medicinalstyrelsen vill även erinra om, att tuberkulosdispensärerna sedan flera år arbeta bland annat även i denna gren av hälsovården. Av det

sagda framgår, att krafter redan äro i arbete för förbättrade bostadsförhållanden även å rikets landsbygd.

Då det synes vara motionärernas mening, att staten skall övertaga bostadsinspektionen, vill medicinalstyrelsen för sin del framhålla, att det vore lämpligast, att hälsovårdsnämnderna finge fortfarande närmast bära ansvaret för bostadshygienen. Att det för hälsovårdsnämnderna i många smärre landskommuner blir svårt att på egen hand tillfredsställande lösa frågan, är nog riktigt. Man bör därför understödja deras verksamhet härutinnan genom sakkunnigt biträde. Då det icke låter sig göra att utse en bostadsinspektion för varje kommun, kunde man taga under övervägande, huruvida icke i varje län kunde, såsom redan skett i en del län, av landstinget anställas en bostadsinspektör med uppgift att inspektera bostadsförhållandena i länet och att stå hälsovårdsnämnderna samt vederbörande tjänsteläkare och länsstyrelser till tjänst med utförande av dylika inspektioner. Distriktssköterskorna och tuberkulosdispensärerna stode även till förfogande. Anmälningar om bristfälliga bostäder kunde då sakligt prövas och vid missnöje med hälsovårdsnämnds beslut kunde vädjans till högre myndighet. Efter vunnen erfarenhet kunde denna inspektion i mån av behov utvidgas.

Det måste här framhållas, att icke vem som helst, som genomgått någon mindre kurs i ämnet, duger till bostadsinspektör. För en sådan syssla kräves god allmänutbildning förutom specialutbildningen. Man kan därför icke omedelbart uppbringa ett större antal dugliga inspektörer. En bostadsinspektör, som icke besitter erforderliga kvalifikationer, kan säkert åstadkomma mycket ont, varför man måste gå fram försiktigt.

Även andra sätt för ordnande av bostadsinspektionen i riket kunna naturligtvis finnas och medicinalstyrelsen har blott velat göra en antydan. Tiden medgiver icke ärendets remiss till olika myndigheter för inhämtande av deras mening i saken och ett därpå grundat uttalande.

Med hänsyn till frågans stora vikt för befolkningen i landet har medicinalstyrelsen alltså intet att erinra mot en utredning angående förbättrad och utvidgad bostadsinspektion i riket.

Stockholm den 24 mars 1924.

B. BUHRE.

Fred. Bissmark.

| *C. B. von Mentzer.*

Till bilaga 1.

*Avskrift.***Ur förste provinsialläkarens i Västernorrlands län årsberättelse
år 1922.**

Ur den berättelse, som bostadsinspektören W. Hamfeldt avgivit över sin verksamhet under året, må följande anföras.

Förrättningsdagarna hava varit 199; i huvudsak hava sågverk och andra industriella arbetsplatser besökts ävensom landskommuner samt Sundsvalls stad, inom vilken under början av året 930 bostadsrum besiktigats.

I allt hava 5,537 bostadsrum besiktigats; av dessa hava 1,322 befunnits bristfälliga i ett eller annat avseende: så hava 1,305 varit kalla, 278 hava haft golv allt för nära eller t. o. m. under markens yta, i 432 har fukt förefunnits, i 67 inrökning; 96 rum hava saknat eldstad, 157 haft bristfällig sådan, 114 haft otillräckligt dagsljus, 431 haft otätt tak o. s. v. 187 rum hava varit så bristfälliga eller så olämpligt belägna, att desamma ansetts otjänliga till människobostad.

2,167 personer hava varit hänvisade till så små lägenheter, att utrymmet pr individ varit mindre än femton kubikmeter; för 1,248 har luftkuben t. o. m. varit mindre än tio kubikmeter; 583 familjer hava varit hänvisade till enrumslägenheter.

I fråga om bostadsförhållandena hava förbättringar på många håll verkställt och större hushåll hava förflyttats till rymligare lägenheter; på enstaka platser hava dock i trots av gjorda påpekanden inga åtgärder vidtagits. — Särskilt dåliga bostäder hava åtskilliga kronotorpare med ej sällan barnrika familjer bebott.

A landsbygden.

Huvud anmärkning	Antal behandlade lägenheter				Resultatet av bostadsinspektionsverksamheten							
	Kvar från 1921	Anmälda	Vid inspektionen påträffade	S:ma behandlade	Missförhållande			Åtgärder			Ärendet	
					av-hjälpta	delvis av-hjälpta	ej av-hjälpta	vidtagna av		inga	slutfört	kvar till följande år
								hus-ägaren	hyres-gäst			
Antal lägenheter												
Fukt	30	2	26	58	13	17	28	30	—	28	30	28
Trångboddhet	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bristande reparation	71	3	153	227	117	38	72	155	—	72	155	72
Väggohyra	2	—	1	3	3	—	—	2	1	—	3	—
Bristande ventilationsanordning	20	—	14	34	3	—	31	3	—	31	3	31
Bristfälliga avlopp	11	—	2	13	11	—	2	11	—	2	11	2
Bristfälliga eldstäder	3	—	1	4	2	—	2	2	—	2	2	2
Bristfälliga tak	10	—	10	20	17	—	3	17	—	3	17	3
Osnygghet i bostaden	1	—	6	7	—	—	7	—	—	7	—	7
Bristfälliga tvättstugor	5	—	8	13	10	—	3	10	—	3	10	3
Andra slag av missförhållanden	109	3	118	230	60	14	156	74	—	156	74	156
Utrymda bostäder	10	—	15	25	25	—	—	25	—	—	25	—
Summa	272	8	354	634	261	69	304	329	1	304	330	304

Till riksdagens andra kammarens andra tillfälliga utskott.

I anledning av från utskottet mottagen anhållan om yttrande över en i andra kammaren av herr Sjölander m. fl. väckt motion nr 321 får styrelsen för svenska landskommunernas förbund anföra följande.

I sin motion hava motionärerna påvisat de på landsbygden ofta rådande dåliga bostadsförhållandena och ifrågasätta, till avhjälpande av dessa missförhållanden, införande i riket av obligatorisk bostadsinspektion.

Från kommunal synpunkt är det obestriddigen av ett stort intresse, att befolkningen bor i goda bostäder. Dåliga bostäder kunna förorsaka sjukdomar, och med sjukdom följer ofta fattigdom, vilka förhållanden i sin tur belasta de kommunala utgifterna för hälso- och sjuk- samt fattigvård. Även från allmän kommunal synpunkt saknar det icke heller sitt intresse, huru bostadsfrågan är ordnad. Om det också kan anses, att mycket brister i fråga om ändamålsenliga bostäder, vill styrelsen dock understryka, vilken väsentlig förbättring den allmänna bostadsstandarden på landsbygden genomgått under de senaste årtiondena. Krisårens depression har emellertid kommit hindrande emellan för en fortgående förbättring. Det torde emellertid vara att vänta, att i den mån som en stabilisering i ekonomiskt avseende inträder, så skall den allmänna bostadsproduktionen på landet även taga förnyad fart och de påtagliga brister, som ännu råda, så småningom bliva avhjälpda.

Beträffande statsinspektion på bostadsområdet synes det styrelsen tvivelaktigt, om en sådan i någon väsentlig grad skulle kunna bidraga till skapande av bättre tillstånd. Ett ingripande i bostadsförhållandena är i och för sig en mycket grannliga sak, och som det vid en ordnad inspektion icke endast torde bliva tal om bostäder som upplåtas av andra, kan det komma att gälla den enskildes rätt att själv ordna sitt hem, vilket icke gärna hör eller kan regleras genom yttre lagstiftningsåtgärder eller genom kontroll och anvisning. Ytterst bottnar frågan ofta i privatekonomiska eller nationalekonomiska förhållanden, och det torde icke vara att vänta, att samhället på annat sätt kan engagera sig i bostadsproduktionen på den egentliga landsbygden än vad hittills skett i form av anslag till egnahemsverksamheten.

Det torde emellertid i detta sammanhang böra framhållas, att frågan om sunda och goda bostäder icke alltid är beroende av bostadens så att säga yttre förhållanden. I materiellt avseende goda bostäder kunna mången gång genom bristande renlighet och ventilation sänkas, så att de i hygieniskt avseende lämna mycket övrigt att önska och ganska hastigt försämraras. Här är givetvis ett område, där den allmänna folkupplysningen har en stor uppgift att fylla. Om det sålunda kan sägas, att upplysning är av nöden i fråga om skapande av en allmän bostadshygien från deras sida, som bebo bostäderna, så torde bristande insikter om en sund bostads betydelse även vara tillfinnandes hos dem, som hava ansvaret för bostadens materiella tillstånd, och i den mån, som kunskap därom vinner mark,

komma också bostädernas betingelser för sundhet och trevnad att i större utsträckning tillgodoses.

Med framhållande av den stora betydelse som upplysning i fråga om bostadshygien faktiskt kan hava, har styrelsen emellertid icke förbisett, att även andra medel böra stå till samhällets förfogande. Det synes emellertid redan med nuvarande lagstiftning icke saknas möjligheter till ingripande, där behov därav kan vara av nöden. Om också icke egentlig bostadsinspektion är påbjuden på landet, så får styrelsen erinra om den uppgift, som tillkommer hälsovårdsnämnd å landskommun, som utskottet också i sitt betänkande över en liknande motion vid 1921 års riksdag erinrat om.

Motionärerna förmena emellertid, att kommunalnämnderna — som ju i regeln även utgöra hälsovårdsnämnder — taga sin uppgift beträffande bostadstillsynen mycket lättvindigt. Utan att vilja bestrida att detta kan vara förhållandet i en del fall, kunna emellertid många exempel på motsatsen anföras. Styrelsen vill emellertid framhålla, att tillsynen av bostäder är en sak, som bör utövas med grannligheten. De exempel som motionärerna anför, då rena likgiltigheten om underhavares välbefinnande kan påvisas såsom orsak till missförhållanden, får väl detta anses utgöra undantagsfall. Den demokrati, som är genomförd i den kommunala förvaltningen, torde icke komma att sakna sin betydelse i de fall, då, på sätt som motionärerna visat, påtaglig underlåtenhet kan läggas vederbörande kommunala nämnder till last.

Styrelsen vill härtill framhålla, hurusom den sociala lagstiftningen är inriktad på att avhjälpa sociala missförhållanden och undanröja deras orsaker men att allting behöver sin tid att utvecklas och växa in i det allmänna medvetandet. Det kan sålunda erinras om den nya hälsovårdsstadgan, som trädde i kraft den 1 januari 1920, med dess bestämmelser om åtgärder för åstadkommande av en god hälsovård och vari föreskrifter om bostäder på landet för första gången införts i svensk författning. Vidare har genom epidemilagens starka krav på samhällsingripande mot epidemiska sjukdomar uppmärksamheten blivit fästad på de dåliga bostäderna såsom alstrare och spridare av sjukdom med ty åtföljande krav på större bostadshygien. Detsamma torde kunna sägas om lag angående vissa åtgärder mot utbredande av lungdot. Provinsialläkarna kunna vidare — och göra det också — vid sina sjuk- och inspektionsresor beakta bostadstillstånden och fästa vederbörandes uppmärksamhet på eventuella missförhållanden. Genom anställande av distrikts-, dispensär- och epidemisjuksköterskor hava kommunerna och landsting vidare organ, genom vilka påtagliga missförhållanden i berörda avseende kunna bli påtalade och framdragna i ljuset. Fattigvårdskonsulenter kunna även under sina besök i kommunerna i tillfälle att taga bostäder i betraktande och deras anvisningar på åtgärder för tillfredsställande bostadsförhållanden för kommunens fattiga torde indirekt återverka på det allmänna kravet på tidsenliga bostäder.

Det skulle vidare kunna erinras därom, att det numera ej är ovanligt, att det i avtal mellan arbetare och arbetsgivare preciseras vissa betingelser för den bostad, som skall upplåtas åt arbetare.

Inför allt vad sålunda kan anföras om åtgärder till förbättrande av bostadstillståndet på landet förefaller det styrelsen, att samhället icke saknar organ för ingripande, där behov av åtgärder kunna befinnas påkallade.

och att en tillfredsställande bostadsstandard ej enbart kan vinnas genom samhälleliga tvångsåtgärder. Hänsyn till ekonomiska betingelser bjuder samhället att handla försiktigt och varligt. Tillfredsställande bostadsförhållanden förutsätta även kunskap i hygieniska krav, som endast så småningom genom upplysning kan åvägbringas. Förutsättningarna för en sådan upplysningsverksamhet synas i sin tur föreligga i den frivilliga folkbildningsrörelsen och av de allmänna strävandena upp till en bättre levnadsstandard, som starkt göra sig gällande, samt i den samhälleliga sociala verksamheten, som av kommun, landsting och staten utvecklas i dess hälsovård, sjukvård, fattigvård etc.

Under trycket av krav från en opinion, som är buren av kunskap om sunda bostäders betydelse, torde en högre bostadsstandard även för de befolkningsgrupper som motionärerna påtalat så småningom åstadkommas.

Styrelsen håller före, att en på dylika förutsättningar grundad verksamhet för bostadsfrågans ändamålsenliga ordnande på landet är att föredraga framför en på inspektions- och tvångsåtgärder fotad samhällsinsats. Allra helst som de författningar, som ovan åberopats, äro av relativt sent dato och knappast ännu hunnit att verka i full utsträckning. Först sedan större erfarenhet om verkningarna av nu gällande bestämmelser vunnits, är tiden inne att vidtaga nya åtgärder, om anledning därtill förefinnes.

Stockholm den 5 april 1924.

Å Styrelsens för Svenska landskommunernas förbunds vägnar:

SV. BENGTTSSON.

/ J. A. Zander.

*Bilaga 3.**Till andra kammarens andra tillfälliga utskott.*

Med anledning av från andra kammarens andra tillfälliga utskott i skrivelse den 6 sistlidne mars gjord framställning, att svenska landstingsförbundet måtte inkomma med yttrande över en av herr Sjölander m. fl. väckt motion, nr 321 i andra kammaren, gående ut på, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en skyndsam utredning angående möjligheterna av att för hela riket införa bostadsinspektion såsom obligatorisk institution samt för riksdagen framlägga förslag, vartill utredningen kunde föranleda, får svenska landstingsförbundets styrelse härmed anföra följande.

I likhet med motionären håller styrelsen före, att bostadsfrågan för närvarande utgör en av våra mest betydelsefulla sociala frågor. Stora delar av Sveriges befolkning äga otvivelaktigt en mycket låg bostadsstandard, och betydelsen av sunda bostäder kan icke nog framhållas. Utan sådana torde arbetet för folkhälsans höjande icke kunna vinna bestående resultat. Det är en vanlig iakttagelse både av läkare och andra personer, att flera sjukdomar, framför allt engelska sjukan hos späda barn, skrofler hos äldre barn och tuberkulösa åkommor hos såväl barn som fullvuxna stå i visst beroende av de hygieniska förhållanden inom bostäderna. Särskilt tuberkulosen med sin allra vanligaste form lungsoten har ock sagts vara en orenlighetssjukdom, varmed just menas, att dess uppkomst och fortskridande gynnas av mörka, trånga och osnygga bostäder. Detta gäller ock om många akuta smittosjukdomar. Genom bättre, framförallt rymligare, bostäder skulle vårdbehovet i sjukhusen minskas och flera sjuka, än vad nu är fallet, kunde vårdas i sina hem. De flesta människor bo nu så trångt och dåligt, att allt tillgängligt utrymme redan är förbrukat för de friska. »Blir», framhåller eu av våra främsta lasarettsläkare, »en av familjen bara så sjuk, att han behöver ligga på dagen, förstör han i den trånga bostaden all trevnad för de friska och kan själv ej få någon ro eller skötsel.» Ej minst på landsbygden förekomma ofta nog underhaltiga bostäder och trångboddhet. Även om detta förhållande till stor del hottnar i landsbefolkningens fattigdom eller försumlighet hos husägaren, så hava dock säkerligen även allmänt förekommande slöhet, likgiltighet, okunnighet och avsaknad av behov efter någorlunda människovärdiga bostadsförhållanden sin dryga anpart i ansvaret för det rådande tillståndet. Att jämväl det nu rådande ekonomiska depressionstillståndet inverkat på bostadsförhållandena är tydligt nog.

Förste provinsialläkarnas ämbetsberättelser torde lämna en rätt god föreställning om bostadsförhållandena och giva stöd för styrelsens här ovan gjorda uttalanden. Ur dessa berättelser för år 1922 må följande belysande citat anföras. Gävleborgs län: »I allmänhet disponerar arbetaren med familj 1 rum och kök, men familjer om 4 personer finnas också, som endast äga ett rum.» Från Jämtlands län: »Även där goda bostäder stå vederbörande till hands, förstär dock ej befolkningen eller aktar densamma ej nödigt att

utnyttja sina många boningsrum utan tränga sig tillsammans i ett enda, vanligen köket, där temperaturen blir olidligt hög och där inga anordningar för ventilation finnas inrättade.» Från Blekinge län framhålles, att många arbetsgivare ämnat förbättra eller rent av utrangera en mängd arbetarbostäder, men att den nuvarande depressionen inom det ekonomiska livet gjort detta omöjligt. Från Skaraborgs län meddelas, »att många goda lantarbetarbostäder förekomma», och jämväl av berättelser från andra län framgår att, delvis tack vare den s. k. egnahemsrörelsen, goda bostäder finnas i avsevärt större utsträckning nu än förr.

Om styrelsen sålunda i mångt och mycket instämmer i den kritik av bostadsförhållandena, som kommit till synes i förevarande motion, kan styrelsen dock icke dela motionärens uppfattning, att sagda förhållanden vore sämre på landsbygden än i städerna. Eu jämförelse mellan bostadsförhållandena i stad och på landet är över huvud taget knappast möjlig att åstadkomma. Att såsom motionären i den omständigheten, »att dödlighetsprocenten nu är större på rena landsbygden än i städerna», se ett bevis för att bostadshygienen numera är bättre i städerna än på landsbygden, torde icke vara riktigt. Att den s. k. dödlighetskvoten, d. v. s. antalet döda på 1,000 invånare, är större på landsbygden än i städerna beror givetvis till största delen därpå, att landsbygden hyser relativt flera åldringar än städerna, och vidare måste den omständigheten, att det är bättre sörjt för den allmänna sjukvården och anstaltsvården i städerna än på landet, i hög grad bidraga till dödlighetens sänkning inom stadsbefolkningen. Mot påståendet, att de bostadshygieniska förhållandena i stort sett skulle vara sämre å landet än i staden, talar bland annat det faktum, att dödligheten i åldern 0—1 år är lägre bland landsortsbarnen än bland stadsbarnen.

Förklaringen eller skulden till de otillfredsställande bostadsförhållandena, särskilt på landsbygden, anser motionären i första hand ligga hos den nuvarande organisationen av vår kommunala hälsovård och frånvaron av obligatorisk bostadsinspektion å landsbygden. Han riktar därvid sin kritik särskilt mot kommunalnämnderna i deras egenskap av hälsovårdsnämnder. Nämnderna i fråga hade enligt motionären i regel tagit sin hälsovårdande uppgift »mycket lättvindigt» och i »många fall varit fullständigt främmande för uppdraget» samt vore för övrigt ofta nog partiska vid behandling av hithörande frågor. För att råda bot mot dessa missförhållanden borde en obligatorisk statlig bostadsinspektion anordnas.

För bedömande av hithörande spörsmål torde till en början böra erinras om nu gällande föreskrifter angående bostadsinspektion och om de organ, som för närvarande tjäna sagda syfte.

Enligt den år 1919 antagna hälsovårdsstadgan skall i varje stad eller därmed jämförligt samhälle finnas en särskild hälsovårdsnämnd, och genom dess försorg skall anordnas återkommande besiktning av byggnad och lägenhet (bostadsinspektion), därvid särskild hänsyn skall ägnas beskaffenheten och skötseln av sådana bostäder, där missförhållanden i sanitärt hänseende mest kunnna befaras. På landet skall hälsovårdsnämnden, om ej särskild sådan nämnd blivit tillsatt, utgöras av kommunalnämnden. Denna skall bland annat verka för att sunda bostäder beredas kommunens invånare och tillse, att i stadgan lämnade föreskrifter beträffande bostädernas beskaffenhet efterlevas. Nämnden äger också, om behovet så påkallar och medel därtill äro anslagna, antaga tillsyningsmän för att hålla

uppsikt över den allmänna hälsovården och följaktligen även över bostäderna, men någon obligatorisk bostadsinspektion finnes icke föreskriven för den rena landsbygden.

Såväl i stad som på landet äger förste provinsialläkaren i länet att, även om han icke är ledamot av hälsovårdsnämnden, deltaga i nämndens överläggningar men ej i besluten. Enligt 26 § i gällande läkarinstruktion ankommer det på provinsialläkarna bland annat att bereda sig kännedom om beskaffenheten av befolkningens bostäder, i vilket avseende de äga meddela upplysningar och råd och söka medverkan av Kungl. Maj:ts befallningshavande och förste provinsialläkaren samt kommunalmyndighet och prästerskap i hälsovårdsdistriktet. Högsta tillsynen över allmänna hälsovården i riket tillkommer medicinalstyrelsen, som har att i sådant avseende till ledning för vederbörande hälsovårdsnämnd meddela nödiga råd och anvisningar. Länsstyrelserna skola, var inom sitt län, vaka däröver, att kommuner, hälsovårdsnämnder samt vederbörande läkare fullgöra sina åligganden i avseende å allmänna hälsovården, för vilket ändamål länsstyrelse äger att, där sådant finnes vara av nöden, förelägga lämpliga viten. När genom vederbörande läkares eller nämnds anmälan eller på annat sätt till länsstyrelses kunskap kommer, att i stad eller på landet förefinnas missförhållanden i avseende på allmänna hälsovården, skall länsstyrelsen tillse, att tjänliga åtgärder för deras avhjälpan vidtagas.

Då bostadsvården ingår som ett viktigt led i den förebyggande sjukvården, hava landstingen, på vilka i stort sett ankommer omsorgen om hälso- och sjukvården inom respektiva län, helt naturligt tagit sig an jämväl bostadsvården. Detta har vanligtvis skett på så sätt, att densamma knutits till distrikts- och dispensärsjukvården. I enlighet med kungl. kungörelsen av den 30 april 1920 angående statsbidrag till avlöning åt distriktsköterskor skola dessa sköterskor vid sidan av sin rent sjukvårdande verksamhet hava till uppgift att öva eu rådgivande och upplysande tillsyn över de mindre bemedlades bostäder. Distriktsjukvården är organiserad i Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar läns norra, Blekinge, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Värmlands, Örebro, Gävleborgs och Norrbottens län. Av de landsting, som ännu icke ordnat distriktsvården inom sina respektive områden, har Kopparbergs läns landsting år 1923 beslutat verkställa utredning beträffande eventuell organisation av sagda vård. De landsting, som infört dispensärverksamhet (samtliga med undantag av Uppsala, Gotlands, Blekinge och Västmanlands läns) hava i de instruktioner, som utfärdats för dispensärsköterskorna, uttryckligen betonat vikten av bedrivandet av bostadshygienisk upplysningsverksamhet. Såväl distrikts- som dispensärsköterskorna äga naturligtvis rätt att, om särskilda åtgärder anses påkallade, därom göra anmälan till vederbörande tjänsteläkare eller hälsovårdsnämnd.

Utöver den bostadsvårdande verksamhet, som sålunda tillkommer distrikts- och dispensärsköterskorna, hava Blekinge, Malmöhus och Västernorrlands läns landsting inrättat ett speciellt organ för ändamålet i fråga, en bostadsinspektion, som handhaves av förste provinsialläkaren och en under honom lydande bostadsinspektris (i Västernorrlands län inspektör). Bostadsinspektionen i Västernorrlands län har fungerat sedan år 1916 och i Malmöhus och Blekinge län sedan år 1919. De anslag i kronor, som vederbörande landsting beviljat för ändamålet, hava för de senaste fem åren utgjort:

	1920	1921	1922	1923	1924
I Blekinge län	—	5,000	4,500	3,600	3,185
I Malmöhus län	5,000	10,000	7,000	6,000	6,000
I Västernorrlands län	10,000	10,000	10,000	10,300	11,300

Stockholms läns landsting har för närvarande frågan om införande av bostadsinspektion under utredning. Även hos några andra landsting, nämligen Uppsala, Östergötlands, Värmlands och Norrbottens läns, har sagda fråga varit under behandling, men hittills utan att leda till praktiskt resultat.

I likhet med distrikts- och dispensärsköterskornas bostadsvårdande verksamhet är bostadsinspektionens i de landstingsområden, där sådan blivit införd, först och främst av rådgivande och upplysande art. Sälunda åligger det bostadsinspektisen enligt den av Malmöhus läns landsting utfärdade instruktionen »att, där något finnes att anmärka, försöka vinna rättelse i första hand genom råd och anvisningar till vederbörande fastighetsägare eller hyresgäst samt, då så är skäligt, utställa dag, inom vilken anmärkta brister skola vara botade; att vid förnyad besiktning efterse, huruvida anmärkta missförhållanden blivit rättade; att, i fall hennes anvisningar blivit obeaktade liksom när missförhållanden äro mera svårartade, genast ingiva anmälan till förmannen (eventuellt till hälsovårdsnämnden) samt att i övrigt verkställa alla med bostadsinspektion sammanhängande uppdrag, som lämnas av förmannen.» För närmare kännedom om karaktären av landstingens bostadsinspektion biläggas härjämte av respektive landsting utfärdade instruktioner för verksamheten i fråga. (Bilaga 1.)

Att med siffror eller andra oemotsägliga vittnesbörd framlägga resultaten av det arbete, som de ovan angivna bostadsvårdande organen utfört, låter sig icke göra, men styrelsen håller likväl före, att sagda arbete varit av stor betydelse. Om det oaktat, som ovan framhållits, våra bostadsförhållanden allt fortfarande lämna åtskilligt övrigt att önska, så får väl detta anses i första hand hero dels på att med undantag för provinsialläkareinstitutionen de övriga bostadsvårdande organen i sin nuvarande form fungerat en så relativt kort tid, dels på de abnorma förhållanden inom bostadsområdet, som kristiden och andra därmed sammanhängande faktorer förorsakat. Man har under dessa tider ofta nog icke haft annat val än att bibehålla en om ock dålig bostad eller att lämna den bostadsbehövande helt och hållet utan bostad.

En av det allmänna utövad tillsyn och kontroll över individens bostad är givetvis något i och för sig synnerligen vanskligt att åstadkomma; och det gäller här att gå fram med den största försiktighet. Det gäller i första hand att genom en upplysande och rådgivande verksamhet väcka förståelse för vikten och betydelsen av goda och sunda bostäder. Rigorösa lagbestämmelser och en bostadsinspektion med karaktären av polisuppsikt över bostaden och hemmet torde härvid icke leda till målet. Och just ur dessa synpunkter är enligt styrelsens mening det nuvarande systemet med tillämpning av självstyrelseprincipen och med kommunala i första hand upplysande och rådgivande organ det enda riktiga för att vinna en förbättring av våra bostadsförhållanden.

Av hälsovårdsstadgekommittén i dess betänkande år 1909 och av vederbörande departementschef i propositionen nr 152 vid 1919 års riksdag avgivna och av sagda riksdag godkända motiv för att icke för landsbygdens vidkommande föreskriva någon obligatorisk bostadsinspektion genom häl-

sovårdsnämnden (kommunalnämnden) synas styrelsen alltjämt bärande. Motionärens beskyllning mot våra kommunalnämnder för partiskhet vid bedömande av bostadsfrågor kunde måhända hava något berättigande, om den avsett tiden före 1918 års rösträttsreform, men måste vid allmän och lika rösträtt helt tillbakavisas.

Vad angår kommunalnämndens lämplighet över huvud taget att fungera som hälsovårdsnämnd och angående lämpligheten av att tillföra landsbygdens hälsovårdsmyndigheter ett ämbetsmannaelement, representerande medicinsk och administrativ sakkunskap, vill styrelsen erinra därom, att omförmälda kommitté för sin del föreslog, att landskommunerna skulle upphöra att vara hälsovårdsområden, och att kommunalnämndernas ledning av hälsovårdstillsynen inom vederbörande kommuner skulle avlysas. I stället skulle det skapas nya hälsovårdsområden, sammanfallande med respektive provinsialläkardistrikt och extra provinsialläkardistrikt. För varje dylikt nytt hälsovårdsområde skulle det finnas en hälsovårdsnämnd, bestående av vederbörande provinsialläkare eller extra provinsialläkare såsom självskrivna ledamöter, en av länsstyrelsen förordnad lantstats tjänsteman samt fem av landstinget valda ledamöter. Kommunalnämndernas befattning med den allmänna hälsovården skulle dock icke alldeles upphöra. På anmodan av de nya hälsovårdsnämnderna skulle kommunalnämnderna vara skyldiga att var för sin kommun avgiva yttranden i hälsovårdsfrågor, och det skulle vidare åligga kommunalnämnderna att biträda hälsovårdsnämnderna med utövandet av hälsovårdstillsynen samt att till vederbörande hälsovårdsnämnd göra de anmälningar, som kunde påkallas av sanitära missförhållanden. Någon självständig verksamhet i fråga om hälsovården skulle kommunalnämnderna emellertid icke utöva. Som en följd härav skulle bestämmelserna i § 38 av gällande förordning om kommunalstyrelse på landet ändras därhän, att den i nämnda författningsrum intagna föreskriften om kommunalnämnds åligganden i fråga om sundheten inom kommunen avlägsnades. De penningmedel, som bleve erforderliga för de nya hälsovårdsnämndernas verksamhet, skulle anslås av landstinget. Mot förslaget i dessa punkter restes emellertid ett rätt allmänt motstånd och Kungl. Maj:t och riksdagen frångick härutinnan kommitténs förslag. Ur departementschefens i propositionen nr 152 till 1919 års riksdag framförda motiv emot den föreslagna organisationens genomförande må anföras följande:

»Även för den rena landsbygden, som enligt kommittéförslaget skulle komma att lyda under de nya hälsovårdsnämnderna, torde dessa nämnders verksamhet icke bliva av den betydelse, som kommitterade föreställt sig. Då det icke gärna är tänkbart, att hälsovårdsnämnderna skulle kunna personligen följa förhållandena inom sina vidsträckta distrikt, skulle de i de flesta fall få stödja sin verksamhet på de utlåtanden och anmärkningar, som komme dem tillhanda från vederbörande kommunalnämnder. Härigenom komme hälsovårdsnämnderna att sakna den direkta kontakt med förhållandena, som är en nödvändig förutsättning för en praktiskt lagd sanitär verksamhet, och den utveckling låge då nära till hands, att nämndernas handläggning av ärendena komme att bliva av övervägande formell art. Nämnderna komme därigenom att reduceras till att bliva en tämligen betydelslös mellaninstans mellan kommunalnämnder och vederbörande länsstyrelse. En dylik mellaninstans torde varken vara behövlig eller nyttig.

Härtill kommer den i flera av de inkomna yttrandena framhållna olägenheten, att de föreslagna hälsovårdsområdenas stora omfattning skulle försvåra ett snabbt ingripande från hälsovårdsnämndens sida vid de tillfällen, då snabbhet vore av behovet påkallad. Särskilt med hänsyn till hälsovårdsnämndernas uppgifter vid fall av smittosamma sjukdomar skulle detta förhållande kunna medföra ödesdigra verkningar. Även om möjlighet bereddes att uppdelna vissa läkardistrikt i två eller flera hälsovårdsområden, skulle den anmärkta olägenheten komma att kvarstå. Den antydda uppdelningen skulle näppeligen kunna drivas så långt, att icke i allt fall flertalet hälsovårdsområden bleve för stora för att tillåta tillräckligt snabba preventiva åtgärder vid epidemier, och genom en dylik uppdelning skulle man ju för övrigt giva till spillo den intima anknytning mellan hälsovårdsnämnder och tjänsteläkare, som kommittén framhållit som den förnämsta vinsten av sitt förslag. — — —

Till de sålunda anförda skälen mot den av kommitterade föreslagna anordningen komma så de betänkligheter, som denna anordning är ägnad att ingiva ur den kommunala organisationens synpunkt. De föreslagna hälsovårdsnämnderna skulle komma att utgöra en utanför primärkommunerna stående kommunalmyndighet, på vilkens sammansättning primärkommunerna icke skulle hava något inflytande. Denna utanför kommunerna stående myndighet skulle hava vidsträckt befogenhet att ingripa i förhållanden, som hittills tillhört den kommunala självstyrelsen. Kommunalnämndernas rätt att inverka härpå skulle vara begränsad till avgivande av de utlåtanden, som hälsovårdsnämnden skulle komma att begära. En dylik anordning torde vara en för vårt kommunala liv tämligen främmande form för lösande av kommunala uppgifter. Det lär icke kunna bestridas, att anordningen innebär ett avsteg från de hittills tillämpade principerna för vår kommunalförvaltning. Ett sådant avsteg synes mig icke böra tagas utan tvingande nödvändighet.»

Styrelsen håller för sin del före, att dessa motiv allt fortfarande äro bärande. De torde också enligt styrelsens mening i viss mån kunna åberopas såsom skäl mot införande av en statlig bostadsinspektion med åtföljande ämbetsmannaelement och giva ytterligare stöd för styrelsens ovan uttalade ståndpunkt, att den nuvarande ordningen för uppsikten över våra bostadsförhållanden bör bibehållas. Härtill komma de avsevärda kostnader, som givetvis en statlig bostadsinspektion skulle betinga, och som i och för sig torde utgöra tillräckligt skäl för ett tillbakavisande av ett dylikt system. De sålunda framförda invändningarna mot systemet i fråga anser styrelsen vara av sådan natur, att desamma icke torde i väsentlig mån kunna rubbas genom »utredningar».

På grund av vad sålunda anförts får styrelsen avstyrka bifall till förevarande motion.

Ledamoten av förbundsstyrelsen domänintendenten Sven Linders har i förevarande fråga avgivit särskilt yttrande, som härmed bilägges.

Stockholm den 10 april 1924.

För svenska landstingsförbundets styrelse:

JOHAN v. BAHR.

| Sven Odén.

Särskilt yttrande.

Oaktat jag slutledningsvis kommer till samma resultat som styrelsens flertal att icke, åtminstone för det närvarande, kunna tillstyrka åtgärder i syfte att åstadkomma en statlig bostadsinspektion som obligatorisk institution, så kan jag dock ej i allo biträda styrelsens yttrande.

Bostadsfrågan är av en så avgörande betydelse för folkhälsa och folk-trevnad att varje praktiskt utförbart uppslag för dess befrämjande bör hälsas med tillfredsställelse. Malmöhus läns landsting hör till dem, som från och med 1919 infört bostadsinspektion, ehuru endast för landsbygden och allenast försöksvis. Vid dess upptagande betonade utredningskommittén, som vid resor inom länet noga studerat förhållanden, att »en planmässig och förståndigt ordnad bostadsinspektion eller — om man så vill kalla den — vägledning i bostadsvård skulle verka åtskilligt gott. Den bör kunna bli till gagn för länets befolkning i sin helhet, vara både till husägarnas och inneboendes tjänst, i vissa fall reglera dessa båda parter inbördes förhållande till varandra, samt i all synnerhet bli ett värn för barnen.» Erfarenheten från de gångna åren kan sägas hava bestyrkt detta antagande. Visserligen är det sant, att denna försöksvis anordnade inspektion brister i fråga om effektivitet. Dels är eu enda inspektris icke tillfyllest inom ett så stort län, dels giver lagstiftningen icke stöd för mera bestämda krav, dels slutligen — jag skulle vilja säga framförallt — förfogar ej inspektionen över tillräcklig sakkunskap och erfarenhet för att giva fullständiga råd och koncisa anvisningar i alla förefintliga fall, där det kan gälla ändringar och förbättringar.

Obligatorisk bostadsinspektion med kraft att giva bestämda ålägganden eller dylik förmåga i offentlig myndighets hand efter inspektionens framställning fruktas medföra konsekvenser, som vi sedan icke mäktat fullfölja. Det må vara gott att bostadsanspråken växa, ifall bostadsvården samtidigt tillväxer. Men om en och var kunde göra laga anspråk på att ha bostäder efter samma mått, som exempelvis präster och lärare, så får nog det allmänna till god del betala fiolerna. Och så kommer det igen i skattsedlarna. Och skattebetalarnas förening får ett fröjdefullt tillskott i medlemsantalet. Det är därför jag ansluter mig till styrelsens uttalande i vad det gäller obligatorisk inspektion.

Men jag anser dock att mycket kan uträttas inom en mera begränsad ram. Även om det medgives, att de samhällsliga åtgärderna på hithörande områden medfört åtskillig förbättring, så kan jag icke utan vidare motsätta mig en utredning, allra helst som denna ej behöver läggas bredare än den kan handhavas och utformas inom socialdepartementet med hjälp av dess underlydande. Missförhållanden äro ännu så betydande, att den famlande verksamheten, som på flera håll ute i landet söker sig fram, bör uppmuntras, stärkas och stödjas. Jag kan framkasta ett par exempel. Landstingen ha inga sakkunnig-organ för ledningen av bostadsinspektionen. Bäst torde vara, om förste provinsialläkarna finge i sin instruktion fastställd skyldighet att handhava även denna sundhetsinspektion ifråga om den centrala ledningen inom länet. Under hans ledning och överinseende skulle de kommunalt anställda inspektörerna arbeta. Påtagligt är vidare, att inspektörer och inspektriser vore i behov av speciella utbildningskurser för sitt ofta ömtåliga samt krävande och omfattande värv. Då detta önskemål för närvarande icke torde kunna realiseras utan alltför stora kostnader

Bihang till riksdagens protokoll 1924. 13 saml. 2 avd. häft. (Nr .) 2

på grund av det fåtal personer det ännu handlar sig om, föreställer jag mig att ändamålet skulle kunna vinnas genom att på statens bekostnad utgiva en fullständig och praktiskt uppställd handbok i bostadskultur och bostadsinspektion. En sådan handledning borde bl. a. innehålla uppslag för bostädernas förbättring på billigaste vis, beskrivning av goda hygieniska anordningar, anpassade för enklare hem, redogörelse för fuktens bekämpande, luftväxlingens ordnande, värmebesparande åtgärder o. s. v. Vid närmare eftertanke skall man helt säkert finna, att genom dylika statliga insatser skulle ernås ganska goda resultat utan att tillgripa en sträv lagstiftning och utan byråkratiska institutioner. Sedan torde bäst vara att vidbliva, det kommunerna få ekonomiskt uppbära bostadsinspektionen.

Nevitshög, Staffanstorp $\frac{4}{4}$ 1924.

Sven Linders.